

ЗАКОН(И) О ЖИВОТНИМ ЗАЈЕДНИЦАМА ЛИЦА ИСТОГ ПОЛА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Сарајевски отворени центар

Босна и Херцеговина
НАТАЛИЈА ПЕТРИЋ

www.soc.ba

Сарајево, април 2015.
ISSN 2303-6079

Садржај	
Сажетак	3
1. Увод и контекст	4
2. Правна регулација животних заједница лица истог пола у БиХ	6
3. Преднацрти закона о животним заједницама лица истог пола за Федерацију БиХ и Републику Српску	7
4. Закључак и препорука	15
О ауторици	16

 САРАЈЕВСКИ
ОТВОРЕНИ
ЦЕНТАР

NORWEGIAN EMBASSY

Сажетак

Животна заједница лица истог пола је термин који важећи правни документи у Босни и Херцеговини не познају. Права и обавезе животних партнера_лица, као и посљедице које настају из фактичке заједнице живота, није могуће реализовати усљед недостатка правног основа и (не)утврђене надлежности институција. Како би се ова правна празнина због које животни_е партнери_це континуирано трпе различите посљедице дискриминације отклонила, било је неопходно приступити изради Закона о животним заједницама. Сарајевски отворени центар, у сарадњи с Фондацијом Медицентар, у оквиру пројекта „*Enhancing Lesbian, Gay, Bisexual and Trans rights in BiH in line with EU standards*“ који финансира Европска унија, окупио је радну групу за израду нацрта Закона о животним заједницама којим би се регулисала права истополних парова у Босни и Херцеговини. Радна група је у марту 2015. године завршила Преднацрт закона којим се уређује заједница живота два лица истог пола, начела, закључивање и престанак животне заједнице, поступци надлежних органа у вези са закључивањем и престанком животне заједнице, вођење регистра о животним заједницама те правни учинци животних заједница лица истог пола. Како би животни_е партнери_це могли_е уживати права која је овај закон препознао и признао, потребно га је упутити у парламентарну процедуру и испунити и административно-техничке претпоставке да би почео производити правне посљедице.

1. Увод и контекст

Сваки чланак, округли сто, конференција, дебата или било који облик организованог разговора о правима лица истополне сексуалне оријентације, започиње констатацијом да важећи правни оквир у Босни и Херцеговини не обезбеђује ни минимални основ који је неопходан за успјешно препознавање и регулисање животних заједница лица истог пола. Другим ријечима, што се права тиче, животне заједнице лица истог пола у Босни и Херцеговини формално не постоје. Међутим, као и у многим другим областима живота, фактичко стање је потпуно другачије. Животне заједнице лица истог пола су чињеница и саставни дио босанскохерцеговачке друштвене реалности[®].

Дискриминација животних партнера_лица с обзиром на сексуалну оријентацију, нерегулисањем законског признавања њиховог партнерског односа и ускраћивање права и обавеза које из тог односа произлазе, као што су, између осталих, право на насљеђивање, права из социјалне и здравствене заштите, пореске олакшице, права из пензијског осигурања итд. је не само реалност у БиХ, него и посљедица системског пропуштања да се усвајањем правних прописа истој стане у крај. У посљедње вријеме могу се, међутим, чути и другачија тумачења: према једном од њих, а будући да се Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, у складу са чланом II Устава БиХ, директно примјењује у БиХ и да има примат над свим осталим законима, не може се сматрати да у области животних заједница лица истог пола не постоји никаква правна регулатива. Напротив, да је Европски суд за људска права, тумачећи одредбе члана 8. ове конвенције, дао упориште за тврдње да у уставноправном систему БиХ постоји правни основ за закључивање животне заједнице¹. Овој теоретски интересантној тврдњи се мало шта може оспорити осим можда немогућност коришћења овим правом усљед непостојања утврђених правила и процедура, али и надлежности и овлашћења јавних установа и организација које би ово право из филозофске и политичке спровеле и у правну област. Прије би се могло рећи да у Босни и Херцеговини постоји неупитан уставни основ за доношење Закона о животним заједницама лица истог пола којим би се уредила област животног партнерства и обезбиједили услови за практицирање свих права које тек треба признати животним партнерима. И Европски суд за људска права, рјешавајући по представкама у овој области, од којих се посебно примјењивом чини она коју су поднијели *Schalk и Kopf* против Аустрије² је запазио да је, упркос растућој тенденцији бројних држава чланица према правном и законском

1 Јелена Равлија и др, Истраживање ризичног понашања у односу на ХИВ преваленцу међу групама под повећаним ризиком, Удружење Партнерство за здравље, Сарајево, 2011, страна 26, доступно на: <http://www.zzjfbih.ba/wp-content/uploads/2012/04/Istrazivanje-rizicnog-ponasanja-u-odnosu-na-HIV-prevalencu-m.pdf>

2 Устав Босне и Херцеговине, доступан на: Министарство вањских послова Босне и Херцеговине: http://www.mvr.gov.ba/dobro_dosli_u_bih/drzavno_uredjenje/ustav_bih/?id=261

Члан II став 2. Међународни стандарди: „Права и слободе предвиђени у Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода и у њеним протоколима се директно примјењују у Босни и Херцеговини. Ови акти имају приоритет над свим осталим законима.“

Члан II став 3. Каталог права: „Сва лица на територији Босне и Херцеговине уживају људска права и слободе из става 2. овог члана, што укључује, између осталог и: ф) Право на приватни и породични живот, дом и преписку, као и ј) Право на брак и заснивање породице.“

Члан II став 4. Недискриминација: „Уживање права и слобода, предвиђених у овом члану или у међународним споразумима наведеним у Анексу 1 овог Устава, осигурано је свим лицима у Босни и Херцеговини без дискриминације по било којем основу као што је пол, раса, боја, језик, вјера, политичко и друго мишљење, национално или социјално поријекло, повезаност са националном мањином, имовина, рођење или други статус.“

признању стабилног *de facto* партнерства између особа истог пола, с обзиром на непостојање довољно заједничких основа међу државама чланицама, ово подручје у коме оне још уживају широку маргину процјене (став 93) у погледу прецизног утврђивања статуса (став 109) заједница живота лица истог пола. У наведеном предмету, суд је испитивао и да ли је тужена држава чланица требала да осигура подносиоцима представке алтернативна средства законског признавања њихове везе, прије него је то и учинила (став 105) и констатовао да се аустријском законодавцу не може приговорати за раније недоношење Закона о регистрованом партнерству (став 107). Слиједом наведеног, могло би се закључити да се ни Босни и Херцеговини не би могло, барем из перспективе Европског суда за људска права, приговорити што (још увијек) није донијела Закон о заједницама живота лица истог пола, али, из перспективе лица која због непостојања оваквог закона континуирано трпе различите посљедице дискриминације, сасвим је сигурно да би се сличан предмет пред Европским судом за људска права окончао неповољно по Босну и Херцеговину.

2. Правна регулација животних заједница лица истог пола у БиХ

До сада, у Босни и Херцеговини, ниједно од тијела законодавне власти³, није било у прилици разматрати закон којим се уређује животно партнерство лица истог пола. Иако је потреба да се обезбиједи одговарајући правни положај лицима истог пола која већ живе у животним заједницама од изузетног значаја за њихов свакодневни живот, али и одраз потребе да се уреди већ постојеће стање и нормативно пропишу процедуре за остваривање читавог низа практичних потреба које су везане за статус животних партнера, на шта се скреће пажња у бројним препорукама⁴ које су садржане у извјештајима организација које заговарају пуно поштовање људских права и друштвену инклузију ЛГБТ особа, све до 2014. године није било никаквих помака на овом плану. Коначно, у току 2014. године започео је процес израде Закона о животним заједницама лица истог пола⁵, који је окончан у првом кварталу 2015. године израдом текстова Преднацрта закона за Федерацију БиХ и за Републику Српску. С обзиром на административну и подјелу надлежности у Босни и Херцеговини, сачињена су два, међусобно хармонизована закона – један који ће проћи кроз законодавну процедуру у Федерацији Босне и Херцеговине, и један у Републици Српској. Претпоставка је да ће се, у складу са посебно утврђеним надлежностима Брчко Дистрикта, овај закон ускоро наћи и на дневном реду Владе, односно Скупштине Брчко Дистрикта.

3 Борис Крешић, Правно уређење заједница особа истог пола у праву земаља Европске уније и перспективе легализације у праву Босне и Херцеговине, докторска дисертација, Универзитетска библиотека, Тузла 2012, страна 208, доступно на: <https://fedora.untz.ba/fedora/get/o:189/bdef:Content/get>

4 Захтјев број 30141/04, пресуда донесена 24. јуна 2010. године

5 Босна и Херцеговина се административно дијели на Федерацију Босне и Херцеговине и Републику Српску. Највиши (заједнички) законодавни орган у Босни и Херцеговини је Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине која се састоји од два дома, Представничког и Дома народа. Вијеће министара Босне и Херцеговине и Предсједништво Босне и Херцеговине чине извршну власт Босне и Херцеговине. Сваки од ентитета има законодавне надлежности које припадају, у Федерацији Босне и Херцеговине Парламенту Федерације Босне и Херцеговине, а у Републици Српској Народној скупштини Републике Српске. Извршна власт у ентитетима подијељена је између Владе и Предсједника. Брчко дистрикт Босне и Херцеговине је јединствена административна јединица локалне самоуправе успостављена одлуком Међународног арбитражног трибунала од 8. марта 2000. године; под суверенитетом је Босне и Херцеговине, али има властиту законодавну, извршну и судску власт. Федерација Босне и Херцеговине дијели се на 10 кантона/жупанија који такође имају законодавну, извршну и судску власт. Ово је поједностављено објашњење административне подјеле власти Босне и Херцеговине, само у дијелу који се односи на надлежност усвајања, односно, обраде и предлагања закона.

3. Преднацрти закона о животним заједницама лица истог пола за Федерацију БиХ и Републику Српску

Намјера овог текста је представити садржај Преднацрта закона о животним заједницама лица истог пола. Ради једноставнијег представљања, биће коришћен Преднацрт закона о животним заједницама Републике Српске, уз напомену да су закони хармонизовани, те да се разлике односе на оне чланове закона којима је било потребно упутити на позитивне правне прописе којима се уређују одређене области, а које су у складу са уставном подјелом надлежности у Босни и Херцеговини уређене законима Републике Српске и Федерације БиХ, односно, које су уређене на различит начин у овим прописима, на шта ће се посебно реферисати.

Закон о животним заједницама лица истог пола је подијељен у осам глава, садржи 79 чланова.

Прва глава – Основне одредбе састоји се од 6 чланова: овим члановима прописана је садржина и циљ закона, дат је појам животне заједнице и неформалне животне заједнице те учинци неформалне животне заједнице, и наглашено да изрази који имају родно значење обухватају на једнак начин и мушки и женски род. У члану 1. наводи се да се овим законом уређује заједница живота два лица истог пола, начела, закључивање и престанак животне заједнице, поступци надлежних органа у вези са закључивањем и престанком животне заједнице, вођење регистра о животним заједницама те правни учинци животних заједница лица истог пола. Циљ усвајања закона је да се осигура правна заштита лицима истог пола која живе у животној заједници и заштити њихов породични живот (члан 2). Дефиниција појма животне заједнице дата је у члану 3. у ком се наводи да је животна заједница, у смислу овог закона, законом уређена заједница породичног живота два пунољетна лица истог пола, која нису у браку, ванбрачној заједници или животној заједници са другим лицем, те која су склопила животну заједницу пред за то надлежним органом, у складу са одредбама овог закона⁶, за разлику од неформалне животне заједнице два лица истог пола која је дефинисана као заједница породичног живота два лица истог пола, која нису у браку, ванбрачној или животној заједници или у неформалној животној заједници са другим лицем, а која је трајала најмање три године, уз напомену да се одредбе овог закона о учинцима животних заједница примјењују и на неформалне животне заједнице, те да се, у случају постојања спора о правима и обавезама животних партнера, постојање неформалне животне заједнице доказује пред надлежним судом (чл. 4. и 5).

⁶ Усвојити и провести законе у све три управне јединице (Република Српска, Федерација БиХ, Брчко дистрикт) којима би се законски признале истосполне везе и дефинирале дужности и права заједничког живота двије особе у истосполној заједници (са посебним фокусом на социјална и економска права). Више у: Рози извјештај - годишњи извјештај о стању људских права ЛГБТ особа у Босни и Херцеговини у 2014. години. Аутори_це: Владана Васић, Саша Гаврић, Емина Бошњак. Сарајевски отворени центар. Сарајево, 2015. године, страна 15, доступно на: <http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2015/03/Rozi-izvjestaj-2014-za-web.pdf>
Види и: Права лезбејки, гејева, бисексуалних и транс* особа у Босни и Херцеговини: нови приступи? Тренутно стање и смјернице за будуће дјеловање институција и цивилног друштва. Аутор: Саша Гаврић. Сарајевски отворени центар Сарајево, 2014. године страна 5, доступно на: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/12/LGBT-OSOBE_bos_01.pdf

Чланом 6. прописано је да изрази који се користе у овом закону и прописи који се доносе на основу њега, а који имају родно значење, обухватају на једнак начин и женски и мушки род без обзира јесу ли коришћени у мушком или женском роду.

Друга глава – Начела, прописује заштиту достојанства и забрану дискриминације на начин да посебно указује да се животна заједница заснива на начелима равноправности, поштовања достојанства и међусобног помагања и уважавања животних партнера; да се родни идентитет и изражавање партнера поштује и штити, те се забрањује дискриминација, непосредна и посредна, на основу статуса животне заједнице (члан 7).

У глави III – Услови за закључивање животне заједнице, кроз 10 чланова (чл. 8 - 17), прописане су претпоставке које је неопходно испунити да би животна заједница била ваљана, односно да би производила правне посљедице. Чланом 8. прописано је да се животна заједница закључује у циљу остваривања заједнице живота два лица истог пола, а чланом 9. да се иста закључује сагласношћу изјава два лица истог пола изјављеном пред за то овлашћеним службеником – матичарем². За постојање животне заједнице потребно је да су будући животни партнери који намјеравају закључити животну заједницу лица истог пола те да су будући животни партнери изјавили свој пристанак за склапање животне заједнице пред матичарем (члан 10). Право на тужбу ради утврђења постојања или непостојања животне заједнице има свако лице која за то има правни интерес (члан 11). Животну заједницу не може закључити лице које није навршило 18 година живота, као ни лице које је у браку, ванбрачној или животној заједници (чл. 12. и 13) нити лице којем је одузета пословна способност или које због душевне болести, душевне неразвијености или из других разлога није способно за расуђивање. Ипак, остављена је могућност да суд у ванпарничном поступку дозволи закључивање животне заједнице лицу које није способно за расуђивање, уколико утврди да је способно схватити значење животне заједнице и обавеза које из ње произлазе, те оцијени да је животна заједница очито у његовом интересу (члан 14). Животна заједница не може се закључити између крвних сродника у равној и побочној линији закључно са четвртим степеном, укључујући и однос настао потпуним усвојењем (члан 15), нити је могу закључити усвојилац и његов усвојеник у случају непотпуног усвојења (члан 16). Животна заједница није ваљана ако је на њено закључивање животни партнер пристао у страху изазваном озбиљном пријетњом или у заблуди о личности другог животног партнера или о његовој битној особини. Прецизира се да заблуда о личности животног партнера постоји кад је животни партнер мислио да закључује животну заједницу са једним лицем, а закључио ју је са другим, док заблуда о битној особини животног партнера постоји кад се ради о особини, односно околности која би другог животног партнера одвратила од закључивања животне заједнице да је за њу знао, а нарочито у случају крајње опасне или тешке болести или раније осуде због кривичног дјела учињеног против достојанства лица и морала, или ако је прећутило веће обавезе настале прије закључења животне заједнице (члан 17).

Глава IV – Поступак за закључење животне заједнице (чл. 18-29) прописује процедуру закључења животне заједнице. Лица која намјеравају закључити животну заједницу подносе пријаву матичару у граду или општини у којој желе закључити животну заједницу, прилажући изводе из матичне књиге рођених, а када је то потребно и друге исправе (члан 18). Чланом 19. прописано је поступање матичара по пријави, као и могућност да лица које желе закључити животну заједницу уложе приговор надлежном општинском или градском органу управе, који је дужан одмах одлучити о приговору, у случају да матичар утврди да није испуњен неки од услова за закључење животне заједнице. Чланом 20. прописан је начин утврђивања дана за закључење животне заједнице, а члан 21. обавезује матичара да препоручи будућим животним партнерима да се, до дана закључивања животне заједнице, узајамно информишу о стању здравља, као и могућностима уређења имовинских односа⁷ и споразума о презимену⁸. Ако на дан одређен за закључивање животне заједнице не дођу један или оба будућа животна партнера, а изостанак не оправдају, сматраће се да је пријава намјере за закључивање животне заједнице повучена (члан 22). Закључивање животне заједнице врши се на свечан начин у за то одређеној просторији, а уколико за то постоје оправдани разлози, на захтјев будућих животних партнера, матичар може одобрити да се животна заједница закључи на другом мјесту (члан 23). Овим чланом прописано је и да се закључивање животне заједнице може одобрити и изван за то одређене просторије и ако не постоје за то оправдани разлози, у ком су случају будући животни партнери дужни платити накнаду, чију висину одређује надлежни орган управе. Животну заједницу закључују животни партнери у присуству матичара и два свједока (члан 24) с тим да, у нарочито оправданим случајевима, надлежни општински или градски орган управе може рјешењем дозволити да се животна заједница закључи ако је присутан само један будући животни партнер и пуномоћник другог, под условом да је пуномоћ ојверена од суда или нотара, и да су у њој тачно наведени лични подаци даваоца пуномоћи, пуномоћника и лица са којим давалац пуномоћи жели закључити животну заједницу, као и датум издавања пуномоћи, те да пуномоћ важи 90 дана⁹ од дана ојверивања (члан 25). Свједок при закључивању животне заједнице може бити свако пунољетно лице које има пословну способност (члан 26). Закључивање животне заједнице почиње извјештајем матичара којим исти констатује да су присутни будући животни партнери и да је на основу њихових изјава, изјава свједока и исправа утврђено да су испуњени услови за постојање и пуноважност животне заједнице (члан 27), након чега упознаје будуће животне партнере са њиховим правима и дужностима и значајем животног партнерства, а последице тога пита појединачно сваког од будућих животних партнера да ли пристаје да међусобно закључе животну заједницу (члан 28). Животна

7 Сарајевски отворени центар у сарадњи с Фондацијом Медицентар, у оквиру пројекта „*Enhancing Lesbian, Gay, Bisexual and Trans rights in BiH in line with EU standards*“ који финансира Европска унија, окупио је радну групу за израду нацрта Закона о животним заједницама којим би се регулисала права истосполних парова у Босни и Херцеговини. Радну групу су чинила_е четири члана_ице, стручњаци_киње за области породичног права, те активисти_киње за права ЛГБТ особа, уз учешће чланова_ица Сарајевског отвореног центра: Федра Ицаковић, извршна директорица удружења Права за све; Гордан Босанац, програмски водитељ из Центра за мировне студије из Загреба, Борис Крешић, професор породичног права на Правном факултету Универзитета у Тузли и Наталија Петрић, правна консултантница Удружених жена из Бањалуке.

8 Види чл. 18-29. закона којим се прописује поступак закључивања животне заједнице.

9 У Закону о животним заједницама Федерације БиХ: матичарем – матичар је државни службеник (Закон о матичним књигама, члан 10, став 1, тачка 2).

заједница сматра се закљученом након што будући животни партнери изјаве свој пристанак, матичар објави да је животна заједница закључена и изврши упис у регистар животних заједница. Након што се животни партнери, свјedoци и матичар потпишу у регистар животних заједница, одмах се издаје извод из регистра животних заједница (члан 29).

Главом V – Регистар животних заједница (чл. 30-32), прописује се надлежност за вођење регистра животних заједница, начин вођења и садржај овог регистра. Регистар животних заједница оснива и води матична служба јединица локалне самоуправе, а да га води за то овлашћени службеник – матичар (члан 30). У члану 31. ближе се одређује начин вођења регистра, односно прописује да се исти води у облику јединствене средишње електронске базе података о свим закљученим животним заједницама, као и да се на обраду података примјењују прописи којима се уређује заштита личних података, те да су саставни дио овог регистра темељни списи на основу којих се уписују подаци у регистар. Овим чланом се даје овлашћење министру управе и локалне самоуправе¹⁰ за доношење правилника којим ће се ближе прописати садржај, изглед и начин вођења регистра животних заједница и обрасци извода који ће се издавати на основу уписа у овај регистар. У погледу садржине регистра, одређено је да се у њега уписују: име и презиме, датум и мјесто рођења; држављанство, ЈМБ животних партнера, пребивалиште животних партнера, датум и мјесто закључивања животног партнерства, изјаве животних партнера о њиховом презимену, име и презиме и пребивалиште пуномоћника, ако је при закључивању једног животног партнера заступао пуномоћник; име и презиме родитеља животних партнера и њихово презиме прије закључивања животног партнерства, ако је уписана та чињеница, име и презиме и пребивалиште свјedoка при закључивању животног партнерства, име и презиме матичара и име и презиме тумача, ако је тумач присуствовао при закључивању животног партнерства; престанак животног партнерства (поништење и раскид, смрт животног партнера или проглашење несталог животног партнера умрлим) и промјене имена и презимена животних партнера (члан 32).

Глава VI – Дејства и правне посљедице животне заједнице (чл. 33-66) подијељена је у четири одјељка: 1. Издржавање, 2. Имовински односи животних партнера, 3. Насљеђивање и 4. Права животних партнера. Чл. 33-35. прописују се општа права и обавезе, лична права и дужности и начин споразума животних партнера о презимену. У одјељку 1. Издржавање (чл. 36-41) прописује се право животних партнера на међусобно издржавање, поступак и начин одређивања и висина износа издржавања, као и престанак права на издржавање. У одјељку 2. прописују се имовински односи животних партнера (чл. 42-52) и ближе уређују облици имовине те се прецизира имовина која чини посебну имовину, као и имовина која чини заједничку имовину животних партнера. Прописује се и могућност да животни партнери уговоре на другачији начин односе везано за заједничку имовину (члан 45), као и да, у случају да је у земљишне књиге као власник уписан један, други животни партнер може тражити исправку уписа (члан 46). Чланом 47. ближе се уређује управљање и располагање заједничком

¹⁰ У складу са одредбама члана 52. овог закона

имовином, чланом 48. начин подјеле заједничке имовине, а чланом 49. урачунавање у сувласнички удио предмета из заједничке имовине који служе за обављање занимања или личну употребу једног од животних партнера. Чланом 50. прописује се да је за обавезе преузете прије закључења животне заједнице одговоран онај од партнера који их је преузео, а чланом 51. солидарна одговорност животних партнера за обавезе преузете ради подмирења потреба заједничког живота у животној заједници. Чланом 52. прописује се могућност уговарања посебног режима имовине, као и да овај уговор мора бити нотарски обрађен. Посебно се води рачуна да старатељ лица под старатељством мора имати одобрење органа старатељства за закључивање овог уговора, као и да животни партнери не могу уговорати примјену права стране државе на своје имовинско-правне односе¹¹. У пододјелку 3, у члану 53, прописује се право наслеђивања животних партнера, а у члану 54. прописују случајеви који доводе до губитка права на наслеђивање. Пододјелком 4. Права животних партнера (чл. 55-66) прописују се права животних партнера реферисањем на прописе којим се уређује опорезивање дохотка физичких лица, права из пензијског и инвалидског осигурања животних партнера, права из социјалне заштите, права из здравственог осигурања и здравствене заштите, те права у случају болести¹². Забрањује се дискриминација и свако различито поступање у приступу животних партнера свим услугама (члан 60), као и регулише да се, код уговора о закупу стана, оба животна партнера сматрају закуппримцима те, слиједом наведеног, прецизира начин раскида, односно права и дужности из овог уговора (члан 61). Чланом 62. забрањује се неповољно поступање било које врсте у погледу запошљавања, рада, радних услова и учешћа на тржишту рада на основу статуса животне заједнице и прецизира да исто представља облик дискриминације. У члану 63. прописује се да животни партнер учесника у кривичном поступку или који се налази на издржавању казне затвора или мјере безбједности, има сва права под једнаким условима као и брачни партнер, у складу са одредбама закона којим се прописују кривична дјела и поступак, те извршење кривичних санкција и другим сродним прописима, док се чланом 64. прописује да животни партнер држављанина Републике Српске може стећи држављанство под истим условима која се примјењују на лице које је у браку с држављанином Републике Српске у складу са законом којим се уређују начин, услови и поступак за стицање и престанак држављанства Републике Српске¹³. Надаље, чланом 65. се животном партнеру држављанина Републике Српске признаје право на привремено и стално настањење у Републици Српској¹⁴ под истим условима каква су прописана за брачне partnere, док се чланом 66. прописује да животни партнер странац остварује право на међународну заштиту тражитеља азила, азиланта, странца под супсидијарном заштитом и странца под привременом заштитом, а посебно могућност остваривања права на спајање породица под истим условима као и брачни партнер. Истиче се да је надлежно тијело које

¹¹ У складу са одредбама члана 35. овог закона

¹² У Закону о животним заједницама Федерације БиХ 60 дана, сходно члану 24. став 3. Породичног закона Федерације БиХ којим је прописано да пуномоћ дата пуномоћнику за склапање брака важи 60 дана од дана овјеравања (у Републици Српској је Породичним законом, у члану 23. став 3. прописан рок од 90 дана).

¹³ У Федерацији БиХ овлашћење за доношење правилника дато је Министарству унутрашњих послова.

¹⁴ У Закону о животним заједницама Федерације БиХ дозвољено је уговорити примјену права стране државе, уколико је један од партнера страни држављанин, док ова могућност није предвиђена у Републици Српској јер је исто, сходно члану 271. став 7. Породичног закона, забрањено.

доноси рјешење о међународној заштити дужно да са посебном пажњом узме у обзир околност да су животни партнери своју животну заједницу и породични живот држали у тајности.

Глава VII – Престанак регистрованог животног партнерства (чл. 67-77). Овом главом прописани су: престанак животне заједнице, задржавање презимена, поништење животне заједнице, право на тужбу за поништење, раскид животне заједнице и надлежност за рјешавање спорова. У члану 67. прописује се да животна заједница престаје смрћу животног партнера, проглашењем несталиг животног партнера умрлим, поништењем и раскидом животне заједнице и одређује да, ако је нестали животни партнер проглашен умрлим, животна заједница престаје даном који је у правоснажној одлуци суда утврђен као дан његове смрти, а ако животна заједница престаје поништењем и раскидом, иста престаје када пресуда суда о поништењу, односно раскиду животне заједнице постане правоснажна. У случају поништења или раскида животне заједнице сваки од животних партнера може задржати презиме које је имао у вријеме престанка животне заједнице, с тим да је за задржавање презимена у случају поништења животне заједнице нужан престанак животног партнера који није одговоран за поништење (члан 68). Животна заједница ће се поништити ако се утврди да приликом њеног закључења није постојао један од услова за пуноважност животне заједнице предвиђених у чл. 12 - 17. овог закона¹⁵, као и уколико иста није закључена у циљу вођења заједнице живота (члан 69). Право на тужбу за поништење животне заједнице из разлога наведених у члановима 13. и 69. став 2. овог закона¹⁶ припада животним партнерима и сваком лицу које има правни интерес да животна заједница буде поништена. Суд неће поништити нову животну заједницу која је закључена за вријеме трајања раније животне заједнице једног од животних партнера, ако је ранија животна заједница престала прије закључења главне расправе (члан 70). Чланом 71. прописано је да право на тужбу за поништење животне заједнице за вријеме док траје разлог из члана

¹⁵ Члан 12. Животну заједницу не може закључити лице које није навршило 18 година живота.

Члан 13. Животну заједницу не може закључити лице које је у браку, ванбрачној или животној заједници.

Члан 14.

(1) Животну заједницу не може закључити лице којем је одузета пословна способност или које због душевне болести, душевне неразвијености или из других разлога није способно за расуђивање.

(2) Изузетно, суд може у ванпарничном поступку дозволити закључивање животне заједнице лицу које није способно за расуђивање уколико утврди да је способно схватити значење животне заједнице и обавеза које из ње произлазе, те да је животна заједница очито у интересу тог лица.

Члан 15.

(1) Животна заједница се не може закључити између крвних сродника у равној и побочној линији закључно са четвртим степеном.

(2) Одредба из става 1. овог члана примјењује се и на однос настао потпуним усвојењем.

Члан 16.

Животну заједницу не могу закључити усвојилац и његов усвојеник у случају непотпуног усвојења.

Члан 17.

(1) Животна заједница није ваљана ако је на њено закључивање животни партнер пристао у страху изазваном озбиљном пријетњом, или у заблуди о личности другог животног партнера, или о његовој битној особини.

(2) Заблуда о личности животног партнера постоји кад је животни партнер мислио да закључује животну заједницу са једним лицем, а закључио је са другим.

(3) Заблуда о битној особини животног партнера постоји кад се ради о особини, односно околности која би другог животног партнера одвратила од склапања животне заједнице да је за њу знао, а нарочито у случају крајње опасне или тешке болести или раније осуде због кривичног дјела учињеног против достојанства лица и морала, или ако је прећутао веће обавезе настале прије закључења животне заједнице.

¹⁶ Члан 13. Животну заједницу не може закључити лице које је у браку, ванбрачној или животној заједници.

Члан 69. став 2. Животна заједница ће се поништити ако није закључена у циљу вођења заједнице живота.

14. овог закона¹⁷ припада животним партнерима, а након престанка ових разлога, право на тужбу за поништење животне заједнице припада само животном партнеру којем је враћена пословна способност, односно који је био неспособан за расуђивање, те да се тужба може поднијети у року од једне године од престанка неспособности за расуђивање, односно у року од једне године од правоснажности одлуке о враћању пословне способности. Чланом 72. прописује се да право на тужбу за поништење животне заједнице у случајевима из чл. 15. и 16. овог закона¹⁸ припада животним партнерима., а чланом 73. да поништење животне заједнице закључене у страху изазваним озбиљном пријетњом може тражити само животни партнер који је био принуђен, и то подношењем тужбе најкасније у року од једне године од дана када је опасност од извршења пријетње престала, а животни партнери су за то вријеме живјели заједно. У члану 74. прописано је да поништење животне заједнице закључене у заблуди из члана 17. овог закона¹⁹ може тражити само животни партнер који је у заблуди пристао на животну заједницу, а да се тужба може поднијети у року од једне године од дана сазнања за заблуду, а животни партнери су за то вријеме живјели заједно. Животни партнер може тражити раскид животне заједнице ако су међусобни партнерски односи тешко и трајно поремећени, усљед чега је заједнички живот постао неподношљив, а раскид животне заједнице може се иницирати тужбом или захтјевом за споразумни раскид животне заједнице (члан 75). Суд ће раскинути животну заједницу по захтјеву за споразумни раскид животне заједнице ако је од закључења животне заједнице протекло најмање шест мјесеци и ако постоји споразум животних партнера, закључен у поступку посредовања о условима и начину одржавања личних односа и издржавању животног партнера (члан 76). На све спорове који се воде у предметима који се уређују овим законом примјењиваће се одредбе закона којим се уређују породични односи, а које се односе на брачне спорове, као и одредбе закона којим се уређују парнични, ванпарнични и извршни поступци, уколико овим законом није другачије прописано (чланом 77).

Глава VIII – Прелазне и завршне одредбе (чл. 78-79), садржи два члана: чланом 78. даје се овлашћење министру управе и локалне самоуправе да у

¹⁷ Члан 14.

- (1) Животну заједницу не може закључити лице којем је одузета пословна способност или које због душевне болести, душевне неразвијености или из других разлога није способно за расуђивање.
- (2) Изузетно, суд може у ванпарничном поступку дозволити закључивање животне заједнице лицу које није способно за расуђивање уколико утврди да је способно схватити значење животне заједнице и обавеза које из ње произлазе, те да је животна заједница очито у интересу тог лица.

¹⁸ Члан 15.

- (1) Животна заједница се не може закључити између крвних сродника у равној и побочној линији закључно са четвртим степеном.
- (2) Одредба из става 1. овог члана примјењује се и на однос настао потпуним усвојењем.

Члан 16. Животну заједницу не могу закључити усвојилац и његов усвојеник у случају непотпуног усвојења.

¹⁹ Члан 17.

- (1) Животна заједница није ваљана ако је на њено закључивање животни партнер пристао у страху изазваном озбиљном пријетњом или у заблуди о личности другог животног партнера или о његовој битној особини.
- (2) Заблуда о личности животног партнера постоји кад је животни партнер мислио да закључује животну заједницу са једним лицем, а закључио је са другим.
- (3) Заблуда о битној особини животног партнера постоји кад се ради о особини, односно околности која би другог животног партнера одвратила од склапања животне заједнице да је за њу знао, а нарочито у случају крајње опасне или тешке болести или раније осуде због кривичног дјела учињеног против достојанства лица и морала, или ако је прећутао веће обавезе настале прије закључења животне заједнице.

року од 90 дана од ступања на снагу овог закона донесе правилник којим ће прописати садржај, изглед и начин вођења регистра животних заједница и обрасце извода који се издају на основу уписа у овај регистар, а чланом 79. да овај закон ступа на снагу у року од 8 дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Српске“.

4. Закључак и препорука

Преднацрт закона о заједницама живота лица истог пола одражава обавезу једнаког поступања према свим грађанима_кама у смислу изједначавања животних заједница лица истог пола с правима признатим хетеросексуалним животним заједницама. Преднацрт закона уважава чињеницу да значајан дио грађана_ки има личне ставове па и предрасуде у односу на правно уређивање породичног живота на било који другачији начин осим традиционалног. То је био разлог због којег се овим законом уводи појам и институт животних заједница како се не би мијешао са браком и установљава као алтернативна метода признавања личних односа и правних посљедица који из њих произлазе. Овај институт доступан је само оним паровима који, усљед „истости“ пола, не могу закључити брак. Животни_е партнери_ице повезани_е животном заједницом немају исти статус који имају супружници_е повезани_е браком. Правне посљедице животних заједница уређене овим законом односе се на материјалне и остале посљедице, док су родитељске посљедице (настанак родитељског односа и могућност остваривања родитељског старања) остале искључива привилегија брачног партнерства, чиме се штите традиционалне породичне вриједности, у исто вријеме препознајући и проширујући појам породичног живота и на животне заједнице лица истог пола. Како би се правима која је овај закон препознао и признао било могуће и користити, потребно је да се исти упуту у парламентарну процедуру и да се, по усвајању закона, испуне и административно- техничке претпоставке да би исти почео производити правне посљедице.

О ауторици

Нагалија Петрић – дипломирала на Правном факултету Универзитета у Бањалуци, магистрала на Универзитету у Сарајеву, докторирала на Универзитету у Новом Саду. Радила 18 година као адвокатица у Бањалуци, од чега 15 година као правна консултантница Удружених жена у области људских права, насиља према женама и политичке партиципације жена. Учествовала као истраживачица, аналитичарка, консултантница у више пројеката из области равноправности полова и као чланица радних група за израду закона којим се уређује област равноправности полова, заштита од насиља у породици, животне заједнице лица истог пола, као и политика у овим областима итд. Бави се људским правима.

Ова публикација излази у оквиру едиције Human Rights Papers, коју објављује Сарајевски отворени центар. У едицији Human Rights Papers излазе општи или тематски извјештаји, као и друге релевантне публикације, о стању људских права у Босни и Херцеговини. Ови извјештаји и публикације су основа за даљње заговарачке активности према држави Босни и Херцеговини али и међународним тијелима.

Едицију Human Rights Papers уређује Саша Гаврић. У овој едицији објавили смо до сада:

Saša Gavrić (autor): Prava lezbejki, gejeva, biseksualnih i trans* osoba u Bosni i Hercegovini: novi pristupi? Trenutno stanje i smjernice za buduće djelovanje institucija i civilnog društva. Sarajevo : Sarajevski otvoreni centar, 2014. Dostupno na: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/12/LGBT-OSOBE_bos_01.pdf

Saša Gavrić (autor): Human Rights of Lesbian, Gay, Bisexual and Trans* People in Bosnia and Herzegovina: New Approaches? Current situation and guidelines for future actions of institutions and civil society, Sarajevo: Sarajevo Open Centre, 2014. Dostupno na: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/12/LGBTOSOBE_eng_01.pdf

Marina Veličković (autorica): Stranke, izbori, parlamenti: Žene u politici u Bosni i Hercegovini. Priča u brojkama. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2014. Dostupno na: <http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/09/marina-bos.pdf>

Marina Veličković (autor): Parties, Elections, Parliaments: Women in Politics in Bosnia and Herzegovina. A story in numbers. Sarajevo : Sarajevo Open Centre, 2014. Dostupno na: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/09/marina_eng.pdf

Inicijativa za monitoring evropskih integracija Bosne i Hercegovine. Alternativni izvještaj o napretku 2014: politički kriteriji. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2014. Dostupno na: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/07/Alternativni-izvjestaj-2014_BHS_zaweb.pdf

Initiative for the monitoring of the European Union integration of Bosnia and Herzegovina, 2014 Alternative Progress Report. Sarajevo: Sarajevo Open Centre, 2014. Dostupno na: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/07/Alternativni-izvjestaj-2014_ENG_zaweb.pdf

Esther Garcia Fransioli (autorica): Godišnji izvještaj o stanju prava žena u Bosni i Hercegovini tokom 2013. godine. Sarajevo : Sarajevski otvoreni centar. Koizdavači: Prava za sve i Fondacija Cure, 2014. Dostupno na: <http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/04/Godisnji-izvjestaj-o-stanju-ljudskih-prava-zenau-BiH-u-2013.pdf>

Esther Garcia Fransioli (autor): Annual Report on the State of Women's Rights in Bosnia and Herzegovina 2013. Sarajevo: Sarajevo Open Centre. Ko-izdavači: Prava za sve i Fondacija Cure, 2014. Dostupno na: <http://soc.ba/site/wpcontent/uploads/2014/04/Godisnji-izvjestaj-o-stanju-ljudskihprava-zena-uBiH-u-2013.pdf>

Edita Miftari (autor): Economic and Social Rights of Women in Bosnia and Herzegovina in 2012-2013. Sarajevo: Sarajevo Open Centre, 2014. Dostupno na: <http://soc.ba/ekonomska-i-socijalna-prava-zena-u-bosni-iherzegovini-012-2013/>

Darko Pandurević (autor): Konkretnе препоруке за побољшање положаја транс* особа у Босни и Херцеговини. Сарајево: Сарајевски отворени центар, 2014. Dostupno na: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2015/01/TRANS-PAPER_BOS_NOVI_08.01.2015._web.pdf

Darko Pandurević (autor): Recommendations for improving the position of trans*people in B&H – concrete guidelines. Sarajevo: Sarajevo Open Centre, 2014. Dostupno na: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2015/01/TRANS-PAPER_ENG_NOVI_08.01.2015._web.pdf

Strategija za превенцију и борбу против дискриминације. Изазови и могућности за напредак у Босни и Херцеговини. Сарајево : Сарајевски отворени центар, 2015. Dostupno na: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2015/03/Strategija-za-prevenciju-i-borbu-protiv-diskriminacije_web.pdf

Strategy for Preventing and Combating Discrimination. Challenges and opportunities for progress in B&H. Sarajevo: Sarajevo Open Centre, 2015. Dostupno na: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2015/03/Strategy-for-preventing-and-combating-discrimination_web.pdf

Dalila Mirović, Inela Hadžić, Editа Miftari (autorice): Godišnji izvještaj о stanju ljudskih права жена у Босни и Херцеговини у 2014. години. Сарајево: Сарајевски отворени центар, Фондација CURE, 2015. Dostupno na: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2015/04/Godisnji_HRP-7_FINAL_10.04.2015_za-print.pdf

Публикација је настала уз подршку Норвешке амбасаде у БиХ, у оквиру пројекта “Step up! Заговарање и подизање свијести о правима ЛГБТ особа у БиХ” / “Step up! Advocacy and awareness rising of rights of LGBT people in BiH”.

